

5. Осницкий А. К. Определение характеристик социальной адаптации / А. К. Осницкий // Психология и школа. – 2004. – № 1. – С. 43–56.

REFERENCE

1. Alekseeva T. V. Psihologichni faktori ta proyavi protsesu adaptatsiyi studentiv do navchannya u vischomu navchalnomu zakladi [Tekst] / T. V. Alekseeva. : dis. kand. psihol. nauk: 19.00.01 ; KNU Im. Tarasa Shevchenka. - K., 2003. - 204 p.
2. Ball G.A. Ponyatie adaptatsii i ego znachenie dlya psihologi lichnosti // Voprosi psihologii. - 1989. - №1. - p. 92-99.
3. Volgina T. Yu. Adaptatsiya studentov k obucheniyu v pedagogicheskom vuze: trudnosti, problemyi, puti ih resheniya [Tekst] / T. Yu. Volgina // Elektronnyiy nauchnyiy zhurnal «Vestnik Omskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta». - Vyip. 2007. - Rezhim dostupa : Www. omsk. edu.
4. Semichenko V. A. Psihologiya deyatel'nosti. - K. : Izdatel Eshke A. N., 2002. - 248 p.
5. Osnitskiy A. K. Opredelenie harakteristik sotsialnoy adaptatsii / A. K. Osnitskiy // Psihologiya i shkola. – 2004. – №1. – P. 43–56.

УДК 378.016:502/504

СТИМУЛЮВАННЯ ПОТРЕБ СТУДЕНТІВ В ОВОЛОДІННІ МЕТОДИКАМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Баюрко Н.В.

*Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна*

nbayurko@mail.ru

У статті розглядається екологічна компетентність як об'єкт досліджень психологів та педагогів. Окреслено підходи науковців до визначення педагогічних умов формування екологічної компетентності. Висвітлюється доцільність одного з основних шляхів стимулювання потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності школярів: цілеспрямованого моделювання ситуацій екологічної діяльності, що зумовлюють виникнення у студентів необхідності активного застосування знань, умінь та навичок розвитку екологічної компетентності школярів.

Ключові слова: майбутній вчитель біології, екологічна компетентність, готовність до розвитку екологічної компетентності учнів, педагогічні умови.

СТИМУЛИРОВАНИЕ ПОТРЕБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ В ОВЛАДЕНИИ МЕТОДИКАМИ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Баюрко Н.В.

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна*

nbayurko@mail.ru

В статье рассматривается экологическая компетентность как объект исследований психологов и педагогов. Обозначены подходы ученых к определению педагогических условий формирования экологической компетентности. Освещается целесообразность одного из основных путей стимулирования потребности студентов в овладении методиками развития экологической компетентности школьников:

целенаправленного моделирования ситуаций экологической деятельности, обуславливающих возникновение у студентов необходимости активного применения знаний, умений и навыков развития экологической компетентности школьников.

Ключевые слова: будущий учитель биологии, экологическая компетентность, готовность к развитию экологической компетентности школьников, педагогические условия.

STIMULATION OF STUDENTS NEEDS TO MASTER METHODS OF THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL COMPETENCE AMONG SCHOOLCHILDREN

Bayurko N.V.

*Vinnitsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University,
Ostrozhskego str., 32, Vinnitsia, Ukraine*

nbayurko@mail.ru

Subject matter and the organization of modern education are insufficiently focused on the formation among youth their vital competences, their active socialization. In circumstances of modernization of education and threat of ecological crisis especially actual is gaining by youth the ecological competence which is compound vital competence. In this context it is important to define pedagogical conditions of formation the ecological competence of the teacher.

The article touches the issue of ecological competence as the object of physiologists' and pedagogues' investigation; it describes approaches of scientists to the definition of pedagogical conditions of formation ecological competence; it points out practicability of one of the basic ways of stimulating the students' needs to master methods of the development of ecological competence among schoolchildren – purposeful modeling of ecological activity situations, which postulate nascence of active usage of knowledge among students, development of skills of ecological competence among schoolchildren.

Competence is considered as the personal characteristics which combines the knowledge, acquirements, skills and attitudes which allow the person to carry out those or other functions directed on achievement of the purpose in concrete activity.

Formation of ecological competence of citizens is one of the main tasks of steady development education. It is noticed, that one of characteristics of ecological competence is the ability to apply ecological knowledge and experience in professional and vital situations, being guided the priority of ecological values and no pragmatic motivation of interaction with the environment on the basis of comprehension of personal participation in ecological problems and the responsibility for ecological consequences of the professional and household activity.

Key words: future biology teacher, ecological competence, readiness to the development of ecological competence among schoolchildren, pedagogical conditions.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Складна екологічна ситуація у світі спонукає цивілізоване людство до пошуку нових форм, методів та технологій екологічної освіти молоді з метою запобігання споживацького ставлення до природних ресурсів. У «Концепції екологічної освіти в Україні» наголошується, що екологічна освіта, як цілісне культурологічне явище, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури як складової системи національного і громадянського виховання всіх верств населення. У цьому документі важливе місце відведено громадянській компоненті становлення системи екологічної освіти в державі. У Національній стратегії розвитку освіти України на 2012 – 2021 роки вказується, що зміст і організація сучасної освіти недостатньо орієнтовані на формування у молоді життєво важливих компетентностей, активну їх соціалізацію. В умовах модернізації освіти і загрози екологічної кризи особливо актуальним є набуття молоддю екологічної компетентності, яка є складовою життєвої компетентності [16, с.29].

Ключовою фігурою у формуванні екологічної компетенції майбутніх поколінь є учитель, зокрема, учитель біології. Тому фахова підготовка студентів – майбутніх учителів, їх екологічна освіта, культура, готовність до природоохоронної та еколого-натуралістичної роботи з дітьми, громадянська позиція і, зрештою, екологічна компетентність є важливою складовою професійної підготовки вчителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Психолого-педагогічні основи формування системи знань, умінь і навичок взаємодії суспільства і природи обґрунтовано в роботах С. Глазачева, С. Дерябо, Б. Йоганзена,

В. Серікова, В. Скребця, В. Ясвіна та ін. Концептуальні засади становлення екологічної освіти і виховання в Україні висвітлені в наукових дослідженнях Л. Білик, В. Вербицького, О. Грошовенко, Н. Лисенко, Л. Лук'янової, О. Плахотнік, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт, А. Степанюк, Г. Тарасенко, Є. Флешар, С. Шмалей та ін.

В останнє десятиліття загострилася необхідність реалізації компетентнісного підходу до освітнього процесу (Н. Бібік, С. Гончаренко, І. Зимняя, Т. Іванова, Н. Кузьміна, О. Мороз, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, С. Сисоєва, А. Хуторський та ін.). Аналіз останніх досліджень (Г. Галієва, Г. Глухова, О. Гуренкова, С. Ключка, Я. Логвінова, Т. Лукашенко, С. Лутковська, Н. Олійник, Л. Титаренко, А. Хрипунова, Н. Черновол та ін.) засвідчує, що проблема формування у студентської та учнівської молоді екологічної компетентності набирає все більшої ваги.

Окремі аспекти професійної підготовки до формування екологічної компетентності учнів розглядаються в працях О. Герасимчук, С. Грищенко, С. Левків, Л. Лук'янової, Р. Мельниченко, Н. Овсянникової, І. Січко, О. Слатвінської, Т. Соколової, Н. Стрижак, В. Танської, В. Томак, Ю. Шапран та ін.

Аналіз практики сучасної екологічної освіти студентів у ВНЗ дозволив виявити певну суперечність, сутність якої полягає в тому, що формування екологічної компетентності має загальнопедагогічний, соціокультурний статус і вимагає комплексного підходу в навчальному закладі, тоді як фактично реалізація зазначених завдань звужена до предметоцентричного формату в межах курсу екології, обмежується теоретичною підготовкою, відірваною від практично-професійної, конкретної екологічної діяльності у професійній сфері і побуті [1, с. 10]. Недостатньо уваги приділяється підготовці майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов підвищення ефективності процесу формування готовності майбутніх вчителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Теоретичний аналіз доводить складність та багатоаспектність поняття «готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності» учнів основної школи. Оскільки вказане поняття є цілісною динамічною рисою студента, вона, як ми вважаємо, передбачає функціонування аксіологічно-мотиваційного, знаннево-інформаційного та технологічно-рефлексивного компонентів. Основу аксіологічно-мотиваційного компонента становлять потреба студентів у здійсненні екологічної діяльності, усвідомлене відповідальне ставлення до збереження довкілля тощо. Складовими знаннево-інформаційного компонента є обізнаність з екологічною проблематикою, глибокі й різнобічні знання студентів з дисциплін обраного фаху, педагогіки, психології, конкретної методики навчання тощо. Провідними методичними уміннями, які характеризують технологічно-рефлексивний компонент досліджуваної особистісної якості студента-біолога є володіння методами й прийомами розвитку екологічної компетентності школярів.

Термін «екологічна компетентність» розглядається як психолого-педагогічна категорія, як частина життєвої компетентності, що стосується широкого спектру взаємодії особистості і навколишнього середовища. Водночас, екологічна компетентність – це здатність особистості приймати рішення і діяти у життєвих ситуаціях так, щоб завдавати довкіллю якомога меншої шкоди. На думку Н. Немченко, екологічна компетентність передбачає: прояв екологічної культури особистості в зоні відповідальності; характеристику, що дає змогу сучасній особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковувати задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку; здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті і природному оточенні; здатність застосовувати екологічні знання й досвід у професійних і життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей і

непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям на основі усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем і відповідальності за екологічні наслідки; показник сформованості екологічної культури особистості [10, с. 21].

Вихідна позиція нашої дослідницької розвідки полягає в тому, що ми розглядаємо не екологічну компетентність майбутніх педагогів, а готовність майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів. Ця готовність є, на наш погляд, невід'ємною складовою підготовки випускників педагогічного університету до професійно-педагогічної діяльності. Виходячи з мети дослідження, увага спрямовувалася на вивчення готовності як стану, що передує успішному здійсненню педагогічної діяльності майбутніх учителів біології, спрямованої на розвиток екологічної компетентності учнів основної школи; як складової професійної підготовки вчителя-біолога; як особистісної якості майбутнього вчителя біології.

Для ефективного формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи важливо обґрунтувати й експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу.

Організаційно-методичними умовами підготовки вчителя до екологічного виховання учнів В. Глуханюк вважає: формування у студентів екологічної свідомості та ціннісного ставлення до природи; здійснення екологізації змісту фахових дисциплін; опанування студентами технологій екологічного виховання; забезпечення цілісності й системності організації природоохоронної, ресурсозберігаючої та художньо-творчої діяльності з екологічним спрямуванням [4, с.10]. Науковцем визначено, що формування екологічної культури майбутнього вчителя буде здійснюватись успішніше, якщо: у програмах і підручниках чітко й конкретно визначити екологічні проблеми; посилити екологічні елементи взаємозв'язку природничих і технічних наук; питання екології розглядатимуться у взаємозв'язку і забезпечуватиметься їх практична спрямованість; у процесі екологічного виховання студентів враховуватимуться особливості екологічних проблем регіону; здійснюватиметься поетапне виховання студентів шляхом включення їх у різноманітні форми навчальної і позанавчальної екологічної діяльності [1, с. 84].

Ефективність процесу формування екологічної свідомості студентів забезпечується, на думку М. Хроленко, комплексом спеціально створених педагогічних умов: реалізації міждисциплінарного принципу інтеграції екологічних знань дисциплін загальнонаукового, гуманітарного, природничого та професійного циклів; використання системи навчально-екологічних задач і завдань; застосування партисипативних методів здійснення екологічної освіти студентів ВНЗ; уведення в навчальний процес вищої школи спецкурсу «Актуальні проблеми педагогічної екології».

На основі аналізу психологічних, педагогічних досліджень таких науковців, як: Ю. Бойчук [2], Г. Галієвої [3], Г. Глухової [5], О. Гуренкової [7], Н. Немченко [10], С. Совгіри [11], Л. Титаренко [13], М. Хроленко та ін.; аналізу результатів констатувального етапу експерименту; власного досвіду викладання можемо визначити, що формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи у процесі фахової підготовки буде ефективнішим за умови стимулювання потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності школярів шляхом підвищення екологічної грамотності майбутніх педагогів.

У дослідженні ми виходили з того, що потреба у формуванні готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів і, зокрема, в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності учнів основної школи – це об'єктивний стан, який відображає суперечність між тим, що є і тим, що необхідно майбутньому вчителю біології й спонукає до усунення цієї суперечності.

Роль потреби в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності учнів полягає у тому, що вона спонукає майбутніх учителів біології до дії. За умови усвідомлення змісту цієї потреби і можливості її реалізації, вона набирає форму зацікавленості до розвитку екологічної компетентності учнів. Інтерес до екологічної компетентності, в свою чергу, зумовлює появу спонукальних дій, мотивів. Потреби майбутніх учителів біології – це брак, у нашому випадку, системи знань і умінь стосовно розвитку екологічної компетентності школярів, інтереси – це усвідомлені потреби, джерело діяльності, об'єктивна необхідність виконання певних функцій для задоволення потреб; мотиви – усвідомлені причини діяльності, спонукання майбутніх учителів біології до оволодіння відповідними методиками розвитку екологічної компетентності школярів.

Погоджуємося з Г. Тарасенко, що еколого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя передбачає виникнення у професійній свідомості певних соціальних установок щодо взаємозв'язків у системі «людина-природа», стимулює формування принципів, пов'язаних з особистісно, професійно і гуманістично значущими орієнтаціями [10, с.91].

Дослідження сутності екологічної компетентності показало, що стан готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи характеризується, насамперед, потребою в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності школярів на основі переконаності в їхній значущості.

Сфера мотивацій і потреб спрямовує та організовує поведінку людини і надає їй особистісного значення й розуміння. Мотивація спонукає людину до професійного розвитку, наразі, у напрямку формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Вона не лише детермінує поведінку людини, а й пронизує всі сфери психічної діяльності (С. Рубінштейн) [8, с. 34].

Погоджуємося з Н. Білоусовою в тому, що процес формування потреби передбачає поєднання зовнішніх і внутрішніх механізмів та відбувається послідовно. Спираючись на виділені науковцем етапи, сформулюємо їх відповідно до нашого дослідження: виникнення емоцій – відчуття браку готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (потреба змінити в собі рівень власної готовності до вказаної діяльності); мета – потреба діяти (мотивація набуття готовності до розвитку екологічної компетентності); мотив (прагнення до вдосконалення; інтерес до методів розвитку екологічної компетентності школярів); зусилля волі – організована діяльність (діяльність з набуття готовності до розвитку екологічної компетентності); ситуація задоволення (створення ситуації успіху щодо оволодіння методиками розвитку екологічної компетентності учнів основної школи, зокрема) – формування нової потреби (потреби в самовдосконаленні щодо готовності до розвитку екологічної компетентності загалом) [1].

Зауважимо, що екологічна грамотність включає знання, розуміння загальних принципів екології, критичне мислення та певні цінності, які можна назвати екологічними цінностями, оскільки вони безпосередньо ґрунтуються на усвідомленні екологічних проблем сьогодення та здатності до конструктивного їхнього вирішення. До екологічної грамотності також відносять гуманістичні цінності, які передбачають співпрацю щодо збереження довкілля на основі взаємоповаги між людьми та сприйнятті кожного як цінності [6].

Екологічна грамотність передбачає розуміння природного світу, екосистем, актуальних проблем охорони довкілля, тобто здатність розуміти навколишній світ і пов'язані з ним проблеми. І лише чітке розуміння цих проблем й усвідомлення недостатності своїх знань, умінь і навичок для їхнього вирішення, а також розуміння необхідності розвитку екологічної компетентності учнів, здатне стимулювати потреби студентів в оволодінні відповідними знаннями й методиками.

Варто зазначити, що науковці вважають екологічну грамотність, поряд з екологічною компетентністю складовими екологічної культури особистості. Задля ефективного формування екологічної грамотності, яку складають: знання у сфері екологічних дисциплін;

усвідомлення того, що екологічні проблеми стосуються кожного і вирішувати їх може і повинен кожен член суспільства, а також еколого-орієнтовані установки, потрібно створити такі умови, щоб студенти реально відчули свою причетність до вирішення проблем довкілля, наголошує А. Львовочкіна. Для цього науковець пропонує включення студентів в інтерактивні лекції, щоб вони могли обговорювати екологічні проблеми, дискутувати, ставити питання та відповідати на них. Крім того, на етапі формування екологічної грамотності, пропонуються ігрові методи і демонстраційні експерименти, які б допомогли відчути суб'єктам навчання реальну гостроту ситуації, що склалася у їх життєвому середовищі [9].

Важливо, як ми вважаємо, сформувати у студентів мотиваційну основу майбутньої педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток екологічної компетентності учнів основної школи. Найкраще, на нашу думку, це здійснювати через систему бесід, дискусій, аналіз конкретних екологічних ситуацій тощо.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Отже, одним з основних шляхів стимулювання потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності учнів є цілеспрямоване моделювання ситуацій екологічної діяльності, що зумовлюють виникнення у студентів необхідності активного застосування знань, умінь та навичок розвитку екологічної компетентності учнів, реалізації професійно важливих для екологічної діяльності якостей. Важливим при цьому є підвищення рівня екологічної грамотності студентів. Отже, стимулювання потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності учнів шляхом підвищення екологічної грамотності майбутніх педагогів є важливою педагогічною умовою формування їхньої готовності до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоусова Н. В. Механізми формування потреби у самовдосконаленні [Електронний ресурс] / Н. В. Білоусова // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – №10. – С. 25 – 29.
2. Бойчук Ю. Д. Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Ю.Д. Бойчук ; Харк. нац. педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2010. – 44 с.
3. Галиєва Г. М. Формирование экологической компетентности учащихся в процессе изучения естественнонаучных дисциплин на основе информационных технологий : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Галиєва Гульназ Муллагалиєвна. – Казань, 2011. – 237 с.
4. Глуханюк В. М. Підготовка майбутнього вчителя технологій до екологічного виховання учнів основної школи у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Глуханюк Віталій Миколайович ; Вінниц. держ. пед. універ. ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – 261 с.
5. Глухова Г. Г. Аксиологічні засади формування екологічної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Г. Г. Глухова. – Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2008. – 23 с.
6. Горова М. П. Поняття екологічної грамотності студентів у контексті сталого розвитку суспільства [Електронний ресурс] / М.П. Горова / – Режим доступу : <http://nauka.zinet.info/30/Gorova.php>
7. Гуренкова О. В. Формування екологічної компетентності майбутніх фахівців водного транспорту в умовах кредитно-модульної системи навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. В. Гуренкова ; АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К., 2009. – 20 с.
8. Жидецький Ю. Ц. Потенціал особистості у професійному розвитку / Ю. Ц. Жидецький // Педагогіка і психологія проф. освіти. 2002. – № 4. – С. 30-36.

9. Львовичкіна А. М. Моделювання розвитку екологічної культури студентської молоді [Електронний ресурс] / А. М. Львовичкіна // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. – 2014. – Вип. 2.13. – С. 127–131. – Режим доступу : : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2014_2
10. Немченко Н. В. Формування екологічної компетентності як показник якості екологічної освіти / Н. В. Немченко // Освіта на Луганщині. – 2012. – № 2. – С. 19 – 22.
11. Совгіра С. В. Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / С. В. Совгіра ; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2009. – 40 с.
12. Тарасенко Г. С. Естетико-екологічна культура вчителя в контексті соціокультурних пріоритетів професійної освіти / Г. С. Тарасенко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ-Вінниця, 2002. – Вип. 2. – С. 91 – 97.
13. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Титаренко Лариса Миколаївна. – К., 2007. – 210 с.

REFERENCES

1. Bilousova N. V. Mehanizmy formuvannja potreby u samovdoskonalenni [Elektronnyj resurs] / N. V. Bilousova // Naukovi zapysky NDU im. M. Gogolja. Psyhologo-pedagogichni nauky. – 2011. – №10. – P. 25 – 29.
2. Wojchuk Ju. D. Teoretyko-metodychni osnovy formuvannja ekologo-valeologichnoi' kul'tury majbutn'ogo vchytelja : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Ju.D. Wojchuk ; Hark. nac. pedagogichnyj un-t im. G.S.Skovorody. – H., 2010. – 44 p.
3. Galyeva G. M. Formyrovanye ekologicheskoy kompetentnosti uchashhysja v processe yzuchenyja estestvennonauchnih dyscyplin na osnove ynformacyonnih tehnologyj : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Galyjeva Gul'naz Mullagalyevna. – Kazan', 2011. – 237 p.
4. Gluhanjuk V. M. Pidgotovka majbutn'ogo vchytelja tehnologij do ekologichnogo vyhovannja uchniv osnovnoi' shkoly u procesi vyvchennja fahovyh dyscyplin : dys.. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Gluhanjuk Vitalij Mykolajovyh; Vinnyc. derzh. ped. univer. im. M. Kocjubyns'kogo. – Vinnycja, 2011. – 261 p.
5. Gluhova G. G. Aksiologichni zasady formuvannja ekologichnoi' kul'tury studentiv vyshhjih tehnicnyh navchal'nyh zakladiv: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07 / G. G. Gluhova. – Nacional'nyj pedagogichnyj un-t im. M. P. Dragomanova. – Kyi'v, 2008. – 23 p.
6. Gorova M. P. Ponjattja ekologichnoi' gramotnosti studentiv u konteksti stalogo rozvytku suspil'stva / [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu : <http://nauka.zinet.info/30/Gorova.php>
7. Gurenkova O. V. Formuvannja ekologichnoi' kompetentnosti majbutnih fahivciv vodnogo transportu v umovah kredytno-modul'noi' systemy navchannja [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / O. V. Gurenkova ; APN Ukrai'ny, In-t ped. osvity i osvity doroslyh. – K., 2009. – 20 p.
8. Zhydec'kyj Ju. C. Potencial osobystosti u profesijnomu rozvytku / Ju. C. Zhydec'kyj // Pedagogika i psyhologija prof. osvity. 2002. – № 4. – P. 30-36.
9. L'ovochkina A. M. Modeljuvannja rozvytku ekologichnoi' kul'tury students'koi' molodi [Elektronnyj resurs] / A. M. L'ovochkina // Naukovyj visnyk Mykolai'vs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V. O. Suhomlyns'kogo. Serija : Psyhologichni nauky. – 2014. – Vyp. 2.13. – P. 127–131. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2014_2

10. Nemchenko N. V. Formuvannja ekologichnoi' kompetentnosti jak pokaznyk jakosti ekologichnoi' osvity / N. V. Nemchenko // Osvita na Luganshshyni. – 2012. – № 2. – P. 19 – 22.
11. Sovgira S. V. Teoretyko-metodychni osnovy formuvannja ekologichnogo svitogljadu majbutnih uchyteliv u vyshhyh pedagogichnyh navchal'nyh zakladah : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / S. V. Sovgira ; Lugan. nac. un-t im. T. Shevchenka. – Lugans'k, 2009. – 40p.
12. Tarasenko G. S. Estetyko-ekologichna kul'tura vchytelja v konteksti sociokul'turnyh priorityativ profesijnoi' osvity / G. S. Tarasenko // Suchasni informacijni tehnologii' ta innovacijni metodyky navchannja v pidgotovci fahivciv : metodologija, teorija, dosvid, problemy. – Kyi'v-Vinnycja, 2002. – Vyp. 2. – P. 91 – 97.
13. Tytarenko L. M. Formuvannja ekologichnoi' kompetentnosti studentiv biologichnyh special'nostej universytetu : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 / Tytarenko Larysa Mykolaj'vna. – K., 2007. – 210 p.

УДК 316.356.2 : 343.226

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЯК СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Голованова Т.П.

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна

pedpsy@yandex.ru

У статті розглянуто теоретичні основи аналізу насильства в сім'ї як соціальної проблеми. Соціальні працівники повинні вміти аналізувати сутність такої соціальної проблеми, як домашнє насильство, знати зміст теоретичних підходів до такого аналізу. Комплексний підхід, що поєднує втручання на мікро, мезо та макро рівні дозволить побудувати модель соціальної роботи з насильством в сім'ї.

Ключові слова: комплексний підхід, насильство в сім'ї, соціальна проблема.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АНАЛИЗА ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ КАК СОЦИАЛЬНОЙ ПРОБЛЕМЫ

Голованова Т.П.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, Запорожье, Украина

pedpsy@yandex.ru

В статье рассмотрены теоретические основы анализа насилия в семье как социальной проблемы. Социальные работники должны уметь анализировать сущность такой социальной проблемы, как домашнее насилие, знать содержание теоретических подходов к такому анализу. Комплексный подход, который объединяет вмешательство на микро-, мезо- и макро- уровне позволит построить модель социальной работы с насилием в семье.

Ключевые слова: комплексный подход, насилие в семье, социальная проблема.

THEORETICAL FRAMEWORKS OF DOMESTIC VIOLENCE ANALYSIS AS A SOCIAL PROBLEM

Golovanova T.P., Ph.D. in Pedagogics, Associate Professor

Zaporizhzhya National University, Zhukovsky str. 66, Zaporizhzhya, Ukraine

pedpsy@yandex.ru

The article describes theoretical approaches to the analysis of domestic violence as a social problem. Our goal is to explore theoretical approaches to the analysis of social problems such as domestic violence and violence against women to a deeper understanding of the issue. Our arguments, based on our own